

РЕЦЕНЗИЯ

Относно: дисертационния труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор“
Професионално направление 3.3. „Политически науки (Европеистика - Икономически
изследвания на ЕС – Външнотърговска политика на ЕС)“
на
редовната докторантка
Роксана Валериева Трифонова

**дисертационен труд на тема: „Външнотърговски отношения между Европейския
съюз и Руската федерация – стратегическо партньорство или студен мир“**

Научен ръководител на докторанта: доц. дпн Калоян Симеонов
Катедра „Европеистика“, Философски университет,
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Рецензията е подготвена от проф. д.ик.н. Димитър Веселинов Хаджиниколов,
УНСС, катедра „МИО и бизнес“, в съответствие с заповед РД38 643/12.11.2019 г. на
Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ за утвърждаване на научно жури

1. Структура и кратка характеристика на дисертационния труд

Рецензираният труд включва увод, 3 глави, заключение, библиография и приложения. Общият обем на работата е 223 стр. Библиографията към дисертацията включва общо 149 използвани източника – монографии, статии, официални документа на български и на английски език, както и 10 статистически бази данни.

В увода е посочена актуалността на изследването, която не предизвиква съмнения, като се има предвид, че България е член на Европейския съюз, а Русия е един от най-важните външнотърговски партньори на ЕС и на България, основен това тя е стратегически доставчик на енергоносители, което особено важи за повечето страни от Централна и Източна Европа, сред които е и България. Точно и обосновано в увода са посочени предметът и обектът на изследването, както и основната изследователска цел: да се анализира развитието на външнотърговските отношения между Европейския съюз и Руската федерация в един доста продължителен период от 1992 г. до 2018 г., т.е. от момента, когато възникна Руската федерация, та чак до наши дни. На базата на този солиден фактически материал авторката се стреми да очертае предизвикателствата и съответно перспективите пред търговско-икономическите връзки.

В увода са представени и научните хипотези, които трябва да се докажат в дисертацията. Те съдържат съществен потенциал за оригинални научни изводи, които са формулирани по-нататък в самата работа.

Първата глава на изследването разглежда теорията на международната търговия и ролята на Световната търговска организация. Теорията на международната търговия е една много обширна тема, но авторката като цяло се е справила успешно като е съумяла да анализира повечето господстващи теоретични концепции и да състави една правдива картина на пъстрата теоретична рамка. В параграфа за СТО се набляга най-вече на значението на тази организация в процеса на икономическа либерализация и глобализация. Проследени са съвременните люшкания между крайна либерализация (пълно премахване на митата) и открит протекционизъм (търговски войни). Авторката с основание изтъква, че редица теоретици на търговията преосмислят своите позиции при рязка промяна на конюнктурата. Един от най-влиятелните икономисти в света - Джон Кейнс, в началото на 20-те години на миналия век е бил привърженик на свободната търговия, а след 1933 г. става привърженик на търговския протекционизъм (стр. 43). Мога да добавя, че подобни метаморфози се случват с много икономисти и политици непрекъснато, даже и сега. Например в условията на икономическата криза 2007-2008 г., а и след това, най-либералните нийоркски финансови кръгове молеха за закрила (протекция) правителството във Вашингтон. Ето защо трябва да приемем, че инструментите на търговската политика зависят от състоянието на икономиката – при експортна експанзия всички искат премахване на митата, при срив на пазара се молят за държавна протекция.

Втората глава разглежда търговската политика специално на ЕС и на Руската федерация. Анализът се извършва на фона на общото икономическо развитие. По отношение на европейската икономика са очертани както постиженията, така и проблемите пред функционирането на единния пазар. Показана е ясно и точно правната и институционална рамка за провеждането на Общата търговска политика на ЕС, включваща такива инструменти като: обща митническа тарифа, единни нетарифни ограничения, антидъмпингови мерки, мерки за стимулиране и контрол на износа и регулиране на други търговски бариери (стр. 67). Посочено е участието на двете икономически сили в развитието на световната търговия със стоки и с услуги, като е обърнато специално внимание на географската и на отрасловата структура на търговията. При външната търговия на ЕС е направено необходимото разграничение между вътрешносъюзна търговия и т.н. търговия с трети страни (извън съюза). Отразено е и актуалното състояние на търговско-икономическата интеграция в рамките

на Евразийския икономически съюз. Посочени са приликите и отличията, които съществуват между Евразийският икономически съюз и Европейския съюз.

В третата глава са разгледани търговско-икономическите отношения ЕС-Руска федерация през периода 1992-2018 г. Ясно са обозначени границите на отделните етапи и е разкрито влиянието на политиката върху икономиката и търговията. Обяснена е същността на „газовия конфликт“ и са очертани сложните отношения в областта на търговията с енергоносители. Значително място е отделено на динамиката и структурата на взаимната търговия, както и на износа на капитал от ЕС в Руската федерация. Обстойно са разгледани търговско-икономическите санкции, наложени от ЕС във връзка с т.н. украинска криза. Анализирани са ефектите от санкциите и в двете посоки – спрямо икономиката на Русия и спрямо икономиката на държавите-членки на ЕС, като в този анализ са включени и контрасанкциите, въведени от Руската федерация. Показана е противоречивата картина по отношение на ефектите от членството на Руската федерация в Световната търговска организация- от една страна либерализационни ефекти, от друга – неефективност на арбитражната практика на СТО по отношение на взаимните търговски рестрикции.

Във втория параграф на тази глава е отделено място конкретно на ефекта от влошаването на търговско-икономическите отношения ЕС-Русия върху нашата икономика. Както отбелязва авторката, дизайнът на външотърговската политика на България, след присъединяването ни към ЕС през 2007, г. е изцяло подчинен и обвързан с Общата търговска политика на Съюза. В тази връзка търговският обмен между страната и Русия вече не се регулира въз основа на двустранни спогодби и договорености, а на базата на регламентите и решенията, приемани от европейските институции. Периодите на подем в търговските отношения ЕС-Русия са периоди на подем и в двустранните българо-руски търговски отношения и обратното, когато има криза в отношенията на ниво ЕС-Руска федерация има и спад в българо-руската търговия. Но независимо от спада в търговията, свързан през последните години с „украинската криза“, Руската федерация остава един от водещите търговски партньори на България. Към това трябва да се добави и особеното значение за нас на отношенията ЕС-Русия във връзка с реализацията на два много важни проекта - за газов хъб у нас и за втора ядрена централа.

Специално място в тази глава заема прегледът на резултатите от проведената от авторката много интересна анкета с десет специалиста по въпроси, свързани с темата на дисертацията. На базата на тези интервюта са формулирани редица интересни изводи, като например, че Европейският съюз и Руската федерация ще продължат още дълго

време да са между партньорство и „студен мир“ в своите търговски и геополитически взаимоотношения, без да се стига нито до стратегически търговски връзки, нито до пълно скъсване на отношенията (стр. 196).

2. Оценка на автореферата

Общата оценка на автореферата към дисертацията на Роксана Трифонова е положителна. Той отговаря на изискванията като точно предава съдържанието на Дисертационния труд. Направена е обективна характеристика на изследването, като са отбелязани актуалността, обекта и предмета на изследването, изследователските тези, научната методология и ограниченията при извършения анализ. Формулирани са приносните моменти, Има списък с научните публикации по темата на дисертацията.

3. Оценка на научните и научно-приложните приноси

Можем, с известна редакция, да се съгласим с формулираните от авторката научни приноси, а именно:

- Изведени са важни закономерности във външнотърговската политика на Европейския съюз и на Руската федерация на базата на анализ на ключови характеристики на правната и институционалната рамка.
- Изготвен е сравнителен модел за двустранните търговски отношения между ЕС и Руската федерация в периода 2013-2017 г. и е осъществена обширна съпоставка на данни относно външнотърговските отношения между Европейския съюз и Руската федерация в един по-дълъг периода 1992-2018 г.;
- Извършен е оригинален качествен анализ на външнотърговските отношения между Европейския съюз и Руската федерация на база на проведени от докторантката дълбочинни интервюта с експерти;
- Научно-приложен характер имат идентифицираните перспективи и предизвикателствата пред външнотърговските отношения между Европейския съюз и Руската федерация от икономическа и политическа гледна точка, както и направената прогноза на тяхното бъдещо средносрочно развитие;
- Разкрити са въздействията, които има върху българската външна търговия сегашното състояние и очертаващата се перспектива през търговските отношения

ЕС - Руска федерация. Направени са ценни практически препоръки за приспособяване на българската икономика към актуалните тенденции.

4. Други положителни страни на изследването

Освен гореизброените приноси моменти е необходимо да отбележим и следните допълнителни положителни страни на дисертацията:

- Тя е построена чрез един логичен дедуктивен структурен подход, като се започва с преглед на наличните теоретични обобщения, преминава се през количествен анализ на съвременното състояние на търговско-икономическите връзки на разглежданите партньори и се завършва с откриване на приложение на установените изводи и прогнози в едно конкретно емпирично направление – икономиката и външната търговия на България.
- Авторката изключително аргументирано, добросъвестно и внимателно е подхождала към обобщаването на теорията на международната търговия, включително на търговската политика на национално и на наднационално ниво. Тя е успяла да извърши сравнителен анализ на инструментите и целите на търговската политика на Европейския съюз и на и Руската федерация, интегрираща се постепенно в Евразийския икономически съюз.
- Налице е една многопластова и интердисциплинарна научна разработка, която борави както с традиционните инструменти на икономическия анализ – индекси, графики, трендове и корелации, така и със средствата на политологията, каквато е успешно осъществената анкета с експерти по разглежданата тема .
- Адмирации заслужава трудолюбието на авторката, която е положила огромни усилия за да събере и обобщи голямо количество информация от най-различни литературните източници, да се срещне и да разговаря с десет експерта от различни научни и професионални направления, участници в дълбочинните интервюта.
- В дисертационния труд виждаме, също така, един ясен изказ и много стегнат научен стил.

5. Научни публикации

Дисертантката има три научни публикации по разглежданата тема. Едната е посветена на отражението на търговските отношения между ЕС и Руската федерация върху българската икономика и външна търговия, втората е посветена на ролята на съвременните международни търговски споразумения върху Общата търговска политика на ЕС, а третата разглежда отражението на членството на страната ни в ЕС върху нашата външнотърговска политика. Първите две от публикациите са в рецензирани сборници с научни доклади от съвместни конференции в рамките на Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, а третата предстои да бъде публикувана в сборник с доклади от научна конференция, посветена на публичното управление в Източна и Централна Европа, проведена също в Софийския университет. Тези публикации удовлетворяват изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

6. Критични бележки, препоръки и въпроси

Независимо от много високата оценка, която заслужава анализирания труд, могат, разбира се, да се направят и някои препоръки:

Би могло да се обърне повече внимание на Органа за решаване на спорове на Световната търговска организация и на арбитражните дела, които се разглеждат там, със страни по спора - Европейският съюз и Руската федерация. В момента има няколко такива висящи арбитражни дела със значителен икономически и политически резонанс (виж: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_by_country_e.htm)

Би било добре всички цитирани графики и таблици в дисертационния труд да бъдат преведени на български език. В момента има някои, които не са преведени (стр. 84, стр. 107)

Добре е в бъдеще авторката да избягва в своите научни трудове прекаленото струпване на едно място на графики, таблици или друг статистически материал, както сега е станало например на стр. 134-135 и на стр. 160-162. Статистиката трябва да се използва дозирано, като инструмент за обосноваване на съответните авторски хипотези и прогнози.

В случай, че авторката проявява интерес към разглежданата тема и в бъдеще, ще е добре да се насочи и към използване на оригинални източници на руски език.

7. Въпроси към авторката

Предлагам по време на публичната защита на докторантката да бъдат зададени следните въпроси:

- Кои са основните прилики и основните различия в търговската сфера между интеграционния процес в Европейския съюз и в Евразийския икономически съюз?
- Какви са перспективите пред газопровода „Турски поток“ за пренос на руски природен газ и как България може да използва този газопровод за създаване на газоразпределителен център у нас?

8. Заключение

Избраната дисертационна тема е безспорно актуална. Сложната творческа задача е решена изключително добросъвестно, като е положен много труд. Успешно са защитени формулираните хипотези, направени са ценни научни и научно-приложни приноси. Може да се констатира, че изследването на тема „Външнотърговски отношения между Европейския съюз и Русия – стратегическо партньорство или студен мир“ напълно отговаря на изискванията за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. **Ето защо аз подкрепям изцяло присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Роксана Валериева Трифонова.**

07 февруари 2020 г., София

Подпис:.....

(проф. д.ик.н. Димитър Хаджиниколов)